

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 170 000 слів ; уклад. і головний ред. В. Т. Бусел. – Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.

Дем'янчук Ю. В. Концепція захисту прав і свобод людини в умовах інформаційної сфери.

У статті розглядаються базові категорії захисту інформаційних прав. На основі аналізу чинного вітчизняного законодавства робляться висновки стосовно видів інформаційних прав людини і громадянина. Досліджено способи захисту інформаційних прав, надано рекомендації їх застосування.

Ключові слова: інформаційні відносини, охоронюваний законом інтерес, способи захисту інформаційних прав.

Демьянчук Ю. В. Концепция защиты прав и свобод человека в условиях информационной сферы

У статье рассматриваются базовые категории защиты информационных прав. На основе анализа действующего отечественного законодательства делаются выводы относительно видов информационных прав человека и гражданина. Исследованы способы защиты информационных прав, предоставлены рекомендации их применения.

Ключевые слова: информационные отношения, охраняемый законом интерес, способы защиты информационных прав.

Demyanchuk Y. V. The concept of protection of human rights in the information field

The base categories of defence of information rights are examined in the article. Based on the analysis of existing national legislation, conclusions, regarding types of informational human and civil rights, are made. The ways of defence of information rights are explored, recommendations of their application are given.

Keywords: informational relations, interest guarded by law, ways of defence of informative rights.

Книш В.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

УДК 342.086

Постановка проблеми. Конституційно-правова відповідальність є одним із засобів забезпечення ефективного виконання державними органами та посадовими (службовими) особами державного апарату покладених на них завдань і функцій, раціонального використання цими суб'єктами наданих їм повноважень.

Згідно ст. 5 Конституції України, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. В свою чергу ст. 6 Основного Закону України визначає, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. При цьому органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України [1].

На наш погляд, у вищенаведених конституційних положеннях закладено загальні засади конституційно-правової відповідальності всіх гілок влади перед народом України та державою за виконання своїх функціональних повноважень. Це ж стосується і судової гілки влади.

У системі судів України, які у сукупності становлять судову владу держави, важлива роль відводиться судам загальної юрисдикції. Це пояснюється тим, що вони розглядають найбільшу кількість судових у державі, а тому у найповнішому обсязі виконують завдання і функції у сфері здійснення правосуддя. Тому особливий інтерес у цьому аспекті викликає питання конституційно-правової відповідальності суддів у системі судів загальної юрисдикції.

Вважаємо, що дослідження проблем конституційно-правової відповідальності суддів вищевказаних судів слід розпочати із встановлення сутності та змісту конституційно-правової відповідальності, щоб потім правильно застосовувати загальні положення до дослідження специфіки даного виду відповідальності у сфері здійснення правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблематика конституційно-правової відповідальності суб'єктів конституційних правовідносин у тій чи іншій мірі висвітлювалась у наукових дослідженнях, які здійснили К. Басін, В. Кафарський, І. Кресіна, В. Погорілко, В. Полевий, А. Червяцова, В. Шаповал та інші науковці.

Разом з тим, додаткового наукового дослідження потребують питання конституційно-правової відповідальності окремих суб'єктів конституційних правовідносин, включаючи і особливості конституційно-правової відповідальності суддів.

Постановка завдання. Метою даної статті є встановлення особливостей та проблемних питань конституційно-правової відповідальності суддів. Для цього потрібно дослідити правову природу цієї відповідальності на конституційно-правовому та законодавчому рівнях. Тому для дослідження юридичної природи конституційно-правової відповідальності першочергову увагу слід зосередити на відповідних нормах Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та ряду інших нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, **конституційно-правова відповідальність** – це визначений конституційно-правовими нормами вид соціально-правової відповідальності, який передбачає належне виконання суб'єктами державно-владних відносин своїх обов'язків у зв'язку з набуттям ними спеціального конституційного статусу та здійсненням державної влади, а також встановлює негативні наслідки у вигляді конституційно-правових санкцій у разі вчинення ними конституційного делікту.

З вищенаведеного визначення можна виокремити наступні **елементи конституційно-правової відповідальності:**

1) *позитивна (перспективна) конституційно-правова відповідальність* – розпочинається з юридичного факту набуття спеціального конституційного статусу і полягає у належному виконанні суб'єктом державно-владних відносин покладених на нього завдань, функцій і повноважень;

2) *негативна (ретроспективна) конституційно-правова відповідальність* – обумовлюється юридичним фактом конституційного делікту та передбачає застосування за його вчинення конституційно-правових санкцій [2, с. 495].

Абстрагуючись від загальнотеоретичних положень конституційно-правової відповідальності, слід перейти до дослідження

позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) відповідальності суддів у судах загальної юрисдикції, яка закріплена у нормах Конституції України та окремих законах.

Позитивна (перспективна) конституційно-правова відповідальність цих суб'єктів передбачає належне виконання ними завдань, функцій і повноважень у сфері здійснення правосуддя. Такий елемент конституційно-правової відповідальності закріплений на двох рівнях:

1) на рівні Конституції України (загальний рівень) – Розділ VIII Основного Закону України;

2) на рівні статусних законів, присвячених органам судової влади (спеціальний рівень) – Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» тощо.

В Конституції України загальні положення про позитивну конституційно-правову відповідальність впливають зі змісту ст. 124, яка визначає загальні завдання і функції судової системи, включаючи і суди загальної юрисдикції. Відповідно до даної статті, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції [1].

В Законі України «Про судоустрій і статус суддів» визначається компетенція самих суддів, обсяг якої формує основу позитивної відповідальності (у разі належного виконання суддями своїх повноважень) чи негативної конституційно-правової відповідальності (у разі їх невиконання чи неналежного виконання).

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя місцевого суду здійснює судочинство в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом. У ст. 53 даного Закону чітко визначено вимоги, що ставляться до судді. Зокрема, перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представ-

ницьким мандатом. Суддя не має права поєднувати свою діяльність з підприємницькою або адвокатською діяльністю, будь-якою іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках [3].

Порушення вищевказаних вимог може стати підставою для застосування негативної конституційно-правової та дисциплінарної відповідальності.

Ч. 4 ст. 54 вищевказаного Закону встановлює обов'язки суддів. Виходячи з її змісту, судді зобов'язані: 1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики; 3) виявляти повагу до учасників процесу; 4) додержуватися присяги судді; 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, в тому числі і таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання; 6) дотримуватися вимог щодо несумісності; 7) подавати щорічно не пізніше 1 травня до Державної судової адміністрації України для оприлюднення на офіційному веб-сайті судової влади, ведення якого забезпечує Державна судова адміністрація України, копію декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації), поданої до органу державної податкової служби за своєю податковою адресою [3].

Якщо вищевказані положення становлять основу формування позитивної (перспективної) конституційно-правової відповідальності суддів при здійсненні ними судочинства, то, крім цього, існує низка законодавчих положень, які формують засади негативної (ретроспективної) їх відповідальності. Зокрема, у п. п. 4 – 6 ч. 5 ст. 126 Конституції України визначено нереабілітуючі підстави дострокового припинення повноважень судді. До таких підстав належать: а) порушення суддею вимог щодо несумісно-

сті; б) порушення суддею присяги; в) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього [1].

Порушення суддею присяги деталізується у ст. 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції». Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 32 даного Закону, порушенням суддею присяги є: 1) вчинення ним дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та невідкупності судових органів; 2) незаконне отримання суддею матеріальних благ або здійснення витрат, що перевищують доходи такого судді та членів його сім'ї; 3) умисне затягування суддею строків розгляду справи понад терміни, встановлені законом; 4) порушення морально-етичних принципів поведінки судді [4].

Отже, у даному випадку мова йде не лише про існування конституційно-правової відповідальності, а скоріше про її поєднання з дисциплінарною, моральною і навіть кримінальною відповідальністю.

Зв'язок негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності з дисциплінарною відповідальністю прослідковується через схожість правових наслідків. Якщо дисциплінарна відповідальність суддів закріплена у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та ч. 2 ст. 37 Закону України «Про Вищу раду юстиції» у вигляді двох можливих стягнень (догани або пониження кваліфікаційного класу) та передбачає дисциплінарне провадження стосовно суддів з боку Вищої ради юстиції, то негативна (ретроспективна) конституційно-правова відповідальність передбачає остаточну втрату конституційно-правового статусу судді у формі дострокового припинення повноважень.

Незважаючи на несприятливі наслідки, яких можуть зазнати судді, все ж між цими видами відповідальності існує різниця у санкціях: якщо дисциплінарна відповідальність не тягне остаточного позбавлення статусу судді, оскільки передбачає догану або пониження кваліфікаційного класу без втрати статусу, то негативна (ретроспективна) конституційно-правова відповідальність – втрату конституційно-правового статусу судді.

Можливе також поєднання моральної та негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності, коли мова йде про порушення суддею присяги, а також моральної, дисциплінарної та негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності – у випадку порушення вимог щодо несумісності. В останньому випадку мова йде про п. 1 та п. 2 ч. 2 ст. 33 Закону України «Про Вищу раду юстиції», за якою Вища рада юстиції може прийняти рішення: 1) про визнання заняття суддею іншою діяльністю, не сумісною з подальшим перебуванням на посаді судді, і запропонувати йому у встановлений Вищою радою юстиції строк визначитися з питанням про продовження роботи на посаді судді або прокурора чи заняття іншою діяльністю з повідомленням Вищої ради юстиції; 2) про визнання порушення суддею вимог щодо несумісності їх посади із заняттям іншою діяльністю і направити подання відповідним органам про звільнення їх з посади [4].

Законодавчо допустимим є поєднання конституційно-правової, дисциплінарної та кримінальної відповідальності, коли мова йде про набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді. У цьому разі застосування кримінальної відповідальності має преюдиціальне значення для застосування дисциплінарної та конституційно-правової відповідальності. Це пояснюється тим, що набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді є підставою для застосування у порядку ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» дисциплінарної відповідальності у вигляді звільнення судді з посади (рішення приймається більшістю голосів членів від конституційного складу Вищої ради юстиції), а отже – підставою для подальшої втрати конституційного статусу судді, що свідчить про негативну (ретроспективну) конституційно-правову відповідальність.

Разом з тим, у нормах Конституції України також закріплено негативну (ретроспективну) конституційно-правову відповідальність суддів у чистому вигляді (без поєднання з іншими видами відповідальності). Зокрема, ст. 128 Основного Закону встановлює два основні способи формування кадрового складу судів загаль-

ної юрисдикції, які одночасно є для суддів етапами здійснення своєї професійної діяльності:

1) перше призначення на посаду професійного судді, яке здійснюється Президентом України строком на п'ять років;

2) всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, надалі обираються Верховною Радою України безстроково [1] (включаючи і тих суддів, 5-річний термін яких після першого призначення Президентом України вже завершився або підходить до завершення).

У даному випадку конституційно-правова відповідальність суддів у чистому вигляді може проявитись у тому, що по закінченні 5-річного строку першого призначення вони можуть і не бути обраними Верховною Радою України безстроково (незалежно від наявності чи відсутності фактів їх притягнення до інших видів юридичної відповідальності).

Слід також зауважити, що саме ж безстрокове обрання суддів парламентом має певні недоліки. По-перше, безстроковість їх повноважень сприяє утвердженню відчуття безкарності та сприяє свавіллю при здійсненні правосуддя, а по-друге – з метою забезпечення реальної відповідальності суддів (в т. ч. й конституційно-правової відповідальності) перед народом України як єдиним джерелом влади вбачається за доцільне запровадити формування суддівського корпусу за допомогою виборів.

Висновки. Таким чином, конституційно-правова відповідальність суддів України має наступні особливості:

1) її елементами виступають *позитивна (перспективна) конституційно-правова відповідальність* (полягає у належному виконанні суддями покладених на них завдань, функцій і повноважень у галузі здійснення правосуддя) та *негативна (ретроспективна) конституційно-правова відповідальність* (передбачає застосування конституційно-правових санкцій);

2) найчастіше конституційно-правова відповідальність суддів поєднується з іншими видами юридичної відповідальності (дисциплінарною та кримінальною) та окремими видами соціальної відповідальності (наприклад, з моральною відповідальністю);

3) вона може існувати і у так званому «чистому» вигляді, тобто без поєднання з іншими видами юридичної та соціальної відповідальності, тобто незалежно від їх попереднього застосування;

4) одним із напрямів підвищення конституційно-правової відповідальності суддів у системі судів загальної юрисдикції є, по-перше, відміна безстроковості їх повноважень і утвердження принципу строковості, який застосовується до більшості державних органів, а по-друге – виборність суддів у системі судів загальної юрисдикції народом України як єдиним джерелом влади.

1. Конституція України від 28.06.1996 з наступними змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 01.02.2011 // *ВВР України*. – 2011. – № 10. – Ст. 68.
2. Телітко В. Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Е. Телітко — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 568 с.
3. Про судоустрій і статус суддів України: закон України від 07.07.2010 р. № 2453 – VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2010. – № 41 – 42, № 43, № 44 – 45. – Ст. 529.
4. Про Вищу раду юстиції: закон України від 15.01.1998 р. № 22/98 – ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – № 25. – Ст. 146.

Книш В. В. Правове регулювання конституційно-правової відповідальності суддів в Україні

У статті досліджено особливості конституційно-правової відповідальності суддів в Україні. За результатами дослідження автор узагальнив особливості позитивної та негативної конституційно-правової відповідальності суддів, а також встановив її тісний зв'язок з дисциплінарною відповідальністю суддів.

Ключові слова: відповідальність, юридична відповідальність, конституційно-правова відповідальність, статус суддів, конституційно-правова відповідальність суддів.

Книш В. В. Правовое регулирование конституционно-правовой ответственности судей в Украине

В статье исследованы особенности конституционно-правовой ответственности судей в Украине. По результатам исследования автор обобщил особенности позитивной и негативной конституционно-правовой ответственности судей, а также установил ее тесную связь с дисциплинарной ответственностью судей.

Ключевые слова: ответственность, юридическая ответственность, конституционно-правовая ответственность, статус судей, конституционно-правовая ответственность судей.

Knysz V. V. Juridical regulation of constitutional and legal responsibility of judges in Ukraine

This article investigates the features of the constitutional and legal responsibility of judges in Ukraine. According to a study the author of the article has compiled the main features of positive and negative constitutional and legal responsibility of judges. Besides, the author has established a close relationship between constitutional and legal responsibility and disciplinary responsibility of judges.

Key words: responsibility, juridical responsibility, constitutional and legal responsibility, the status of judges, constitutional and legal responsibility of judges.

Петровська І.І.

**ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ
ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНА
ХАРАКТЕРИСТИКА**

УДК 343.73:341.233.1

Протягом багатьох років українська влада здійснює організаційні, правові, економічні та інші заходи з метою протидії корупції, а результат, часто -зворотній. З цього приводу чітко сформулював позицію О. Кальман: «Специфіка протидії корупції, як системному явищу, потребує, передусім, нормативно-правового налагодження складної взаємоузгодженої системи попереджувальних заходів, які мають бути розроблені різними галузями законодавства: цивільним, фінансовим, господарським, адміністративним та іншими» [1].

Актуальність дослідження питань фінансово-контрольної діяльності як напрямку запобігання та протидії корупції обумовлена тим, що фінансовий контроль є універсальним явищем і застосовується у різних сферах суспільного життя, його зміст розкривається у взаємозв'язку зі сферою застосування й функціонування фінансів, а корупція як діяння протиправного характеру проявляється найчастіше саме у сфері функціонування фінансів. В зв'язку з цим, завданнями даного дослідження є: виокремлення серед контрольних фінансових відносин тієї частини, яка